

RA I SKUDDLINJA
INDUSTRIUTVIKLING OG STRATEGISKE VEIVALG
GJENNOM 100 ÅR

BILLEDREDAKTØR: ÅSE GRØNDALEN

GRAFISK FORMGIVNING: ULF BEKKELUND
PRODUKSJON: GJØVIK GRAFISKE AS
BRØDTEKST: 11/13,5 PUNKT PALATINO
PAPIR: 115 G MULTIART SILK

INNHold SIDE 335

ISBN 82-993927-0-5

RAUFOSS 1996

Forord

Bjarne Gravdahl

Fra en sped begynnelse i 1896 har Raufoss AS (RA) utviklet seg til et konsern med datterselskaper i flere land, og er i dag en livskraftig 100-åring med tro på den framtidige utvikling.

Staten etablerte RA i 1896 og har siden vært sitt ansvar bevisst som en god eier.

RA og samfunnet omkring har gjennomgått en total forandring i løpet av disse 100 år. Forandringene har ikke alltid vært gjennomført uten smerter for de ansatte. Til tider har utviklingen stoppet opp med fare for bedriftens eksistens, men gjennom felles innsats har man maktet å løse problemene og utvikle bedriften til det den er i dag.

Den betydning RA har hatt for de som har arbeidet på Raufoss og i datterselskaper utenom Raufoss, deres familier og lokalsamfunnene er uvurderlig. Derfor er Raufoss AS en hjørnestensbedrift i Vestre Toten kommune og en god arbeidsgiver i andre kommuner.

Vi lever i en tid hvor forandringer som følge av utviklingen inntreffer betydelig raskere enn for relativt få år siden. Ikke minst

gjelder dette innen det teknologiske området. Dette skjerper kravet til oss alle. De som arbeidet i bedriften før oss hadde det neppe enklere, men med basis i 100 års teknologisk utvikling, opparbeidet erfaring og kunnskaper, står vi i dag bedre rustet enn før til å løse de problemer og oppgaver vi står overfor.

Denne bok om vår 100-årige historie viser hvordan de ansatte og ledelsen har tilpasset seg sterkt varierende forhold. Det er mitt håp at den ånd og styrke som har preget bedriften i dens 100-årige levetid fortsatt vil være grunnlaget for den framtidige utvikling for industristedet Raufoss og datterselskapene utenfor Raufoss.

Vi vil gjerne rette en stor takk til Thor Wang som har skrevet boka. Thor er Raufossgutt og har arbeidet ved bedriften hele sitt yrkesaktive liv. Hans historiske interesse, brede politiske engasjement, mangeårige styreverv i RA og aktive organisasjonsvirksomhet er en solid bakgrunn for å prioritere det stoffvalg som beskriver et århundres forskjellige epoker.

BJARNE GRAVD AHL
Konsernsjef Raufoss AS

Mot ny krig

Oberstltn.
Kolbjørn Jenssen.
Dir. 01.01.1936 –
31.01.1950.

Fra 1935 kom et nytt moment inn i ammunisjonsproduksjonen. Automatkanoner mot fly og stridsvogner innebar et nytt utviklingssteg. Norge prioriterte luftvern, og RA leverte de første brisante 40 mm skudd til Bofors-kanonen i budsjettåret 1937/1938. Fabrikken befant seg i startfasen med produksjon av 20 mm panser-ammunisjon da krigen brøt ut. Forsvaret hadde også en bestilling inn på 6000 panserminer i 1940, men heller ikke dette produktet ble ferdig i tide til å kunne brukes mot de tyske stridsvogner i 1941. Derimot leverte fabrikken adskillige 10 og 50 kilos sprengbomber til Flyvåpenet fra 1937.

Den 3. januar 1936 ble direktør Johannes Ravnsborg utnevnt til generalmajor. Fra samme dag ble oberstløytnant Kolbjørn Jenssen ansatt som direktør ved RA. Han tok over bedriften i en vanskelig tid. Stortingsdebattene om eksport av ammunisjon fra Raufoss hadde redusert RAs muligheter i markedet. Situasjonen i Europa var bekymringsfull, og Nygaardsvolds regjering hadde ennå ikke tonet flagg om hvilken forsvarspolitikken den ville føre.

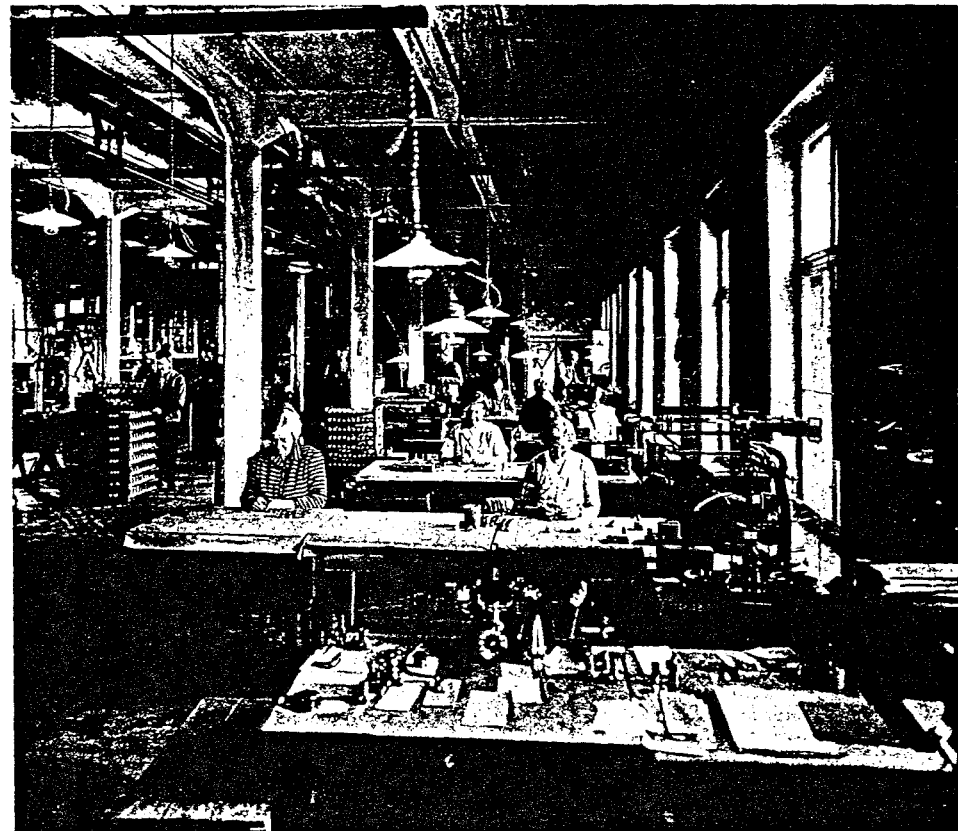
Da Johan Nygaardsvold tok over regjeringsansvaret i 1935, reviderte Arbeiderpartiet sin forsvarspolitikken. Helt siden 1906 hadde partiet fulgt en antimilitarisk linje. Så sent som i 1932 kom panserdivision i Militærkomiteen med følgende innlegg: «Hæren og Marinen med administrative organer, skoler, land- og kystbefestninger vegrer seg. Vernepliktsloven oppheves.»

Det var derfor en radikal kursendring statsministeren foretok den 15. februar 1937, da han inviterte de øvrige partier til et forsvarsforlik. Forliket gikk ut på å gi ekstraordinært 21 millioner kroner over tre år til opprustning av flåte, hær og luftvern. I 1938-1940 ble nye bevilgninger gitt, men tiltakene var på langt nær tilstrekkelige til å rette opp forsømmelsene fra tidligere år.

Krigsforberedelsene på Raufoss begynte allerede i 1936. Men manglende bevilgninger til bygg, maskiner og utstyr medførte at fabrikkens kapasitet ikke ble tilstrekkelig utnyttet. I tillegg var den tekniske ledelsen altfor liten til å forberede og iverksette tiltak med nødvendig styrke.

Samarbeid med sivile bedrifter ble innledet i henhold til mobiliseringsplanene. Men den koordinerende drivkraft som kunne få fart på sakene manglet. Først i desember 1939 ble det satt full fart i krigsforberedelsene, og det ble anmodet om forsert drift. Fabrikken ble bedt om å foreta nødvendige innkjøp av råmaterialer og halvfabrikata for ett års krigsproduksjon, maksimum for 10 slagdagers behov. Fra årsskiftet 1939/1940 fram til krigsutbruddet, ble det tatt inn ca. 400 ekstra-arbeidere. Den 9. april 1940 var det 1150 arbeidere ved fabrikken. Bygging av nytt brannrørverksted ble startet, og nytt kanonhylseverksted planlagt.

Raufoss var av de steder hvor nøytralitetsvakt ble et kjent begrep. Foruten vakthold, var luftforsvaret av Raufoss en viktig oppgave. Luftvernkanoner var plassert på Ripe

Montasje og kontroll av brannrør og tennskruer.

og Morterud, og der rådhuset nå ligger var det mitraljøsestillinger. Fly fra Kjeller gjorde stadige «angrep» for å gi luftvernspersonellet øvelse, men også befolkningen på Raufoss ble trukket inn i realistiske øvelser som omfattet blending og å gå i tilfluktsrom.

Det var nifst og urovekkende, men også en spennende og opplevelsesrik tid for den oppvoksende slekt. Det gjorde inntrykk når lyskastere på Ripe sveipet over den mørke himmelen, og når smatringen begynte fra mitraljøsene på jordet ved Raufoss Gård hver gang jagerne fra Kjeller dukket opp i horisonten.

Raufoss Turn- og Idrettsforening var den stolte arrangør av Norgesmesterskapet på ski i dagene 7.-11. februar 1940. I ettertid får en bare prise seg lykkelig over at det ble et så vellykket arrangement. Løypa gikk helt inntil mitraljøsestillingene. Start og innkomst var lagt på jordet utenfor arsenalene, (der Raufoss skole nå ligger) og der var det proppfullt av ammunisjon og sprengstoff.

For noen var nok februar 1940 både fest og alvor. Men de fleste lot seg rive med når slageren «Bella me» tonet utover høyttalerne som supplement til NMs drabelige dueller i løypa som man kunne følge fra proviantmagasinet (nåværende bedriftshelsetjenesten).

Direktøren

Kirkeveesen	Stoker	Økonomikontrollant	Lageveesen	Messe	Gårdsdrift
Hjælpepræst	Preboste	Sekretariat	Lage	Bostryktare	Ørskovbetjener
Graver og singer	Brudekølske	Korrespondens, arch	Sygepleje	Assistenten eller båhøvet	
	Perstøttemønstre	Sekretær			
	Perstøttemønstre	Kontorist fast			
	Lærere				
	Adm. skattemest.				
	Lærere				
	Valgmester				

[illegible]

Avd. 1 Kuttverk og ann. kontor		Avd. 2 Kanonammunisjonsavdelingen			
Arbeidsgesjer		Arbeidsgesjer			
Kontorl. lab. og Kuttverket	Kuttverk og ann. kontor	Verktøystil.		Laboratorier	
Jernst.	Tenestef.	Driftkontor	Driftkontor	Driftkontor	Laboratorier
Laborant	Arbeider	Driftass. Kontorist fastl.	Verktøystil. Formann Arbeider	Kontorl. fastl. Hjelpegg as	Førermenn (Arbeider)
Arbeider	Arbeider				Førermenn (Arbeider)
	17				22

Avt. 4 Verdenserklæring og lignende kontorarbejde m. v.				Avt. 5 Støttestøt				Bygnings-erklæring				Material			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			
Driftskontor				Støttestøt				Overvåknings				ingeniør			

Personell pr. 1/2-1937	
Direktør	1
Fastl. tekn. funksjonærer	47
Fastl. adm. og merk. funksjonærer	0
Tidmel. tekn. funksjonærer	0
Tidmel. adm. og merk. funksjonærer	12
Lærere	17
Løge	1
Sykepl.	1
Vaktmenn og vaktmester	4
Arbeidere	635
Messebestyrerinne	1
Sum	757

Vaidm. fasti.	2
Vaidm. firmi	1

Vakante stillinger pr. 1/2-1937 og ikke medtatt

Forvalter	1
Driftsass. 1 eller 2	1
Arsenalloytnant	1

Fram til 2. verdenskrig lå både kirkevesen, lægevesen og skoler på Raufoss under direktøren.

Da krigen kom til Raufoss

unna fabrikk. Etter signalet «Faren over», ble elevene sendt hjem.

På fabrikken ble tempoet satt opp med sikte på å ferdiggjøre eksisterende ordrer. Tidlig på formiddagen den 9. april fikk Raufoss Luftvern ordre om å avgi luftvernkanoner for å beskytte Kongen, Regjeringen og Stortinget som var på vei til Hamar. Batteriet på Morterud, med 30 mann, ble sendt til Hamar i all hast, og fulgte deretter myndighetene til Elverum.

Utpå ettermiddagen gikk flyalarmen på ny. Tyske fly passerte nå Raufoss, og både Ripe batteri og mitraljøsestillingene ved fabrikkens åpnet ild. De tyske flyene skjøt tilbake på Ripe batteri, men heldigvis ble ingen skadet.

Evakuering av lokalbefolkningen ble iverksatt etter tidligere utarbeidede planer. Fabrikkens ledelse hadde i startfasen problemer med å få kontakt med overordnede militære myndigheter. Direktøren måtte derfor gjøre selvstendige beslutninger ut fra gjeldende mobiliseringsplaner.

I et rundskriv datert den 11. april skriver direktøren: «Det pålegges avdelingssjefene å sørge for at driften går sin rolige gang under den nåværende situasjon og at produksjonen fremmes etter de foreliggende ordres og planer.»

De første krigsdager ble arbeidet stadig avbrutt av flyalarmer, og det var en naturlig spenning og frykt i tilfluktsrommene på Raufoss. Bombetrusselen lå tungt over stedet, men arbeidsdisiplinen var god. I sine memoarer over felttoget i Norge skriver general Otto Ruge blant annet:

På Raufoss gikk første flyalarm kl. 0910. Luftvern batteriene på Ripe og Morterud var i høyeste beredskap, men de tre tyske flyene passerte øst for Raufoss i stor avstand. I fabrikkene gikk alle ansatte til sine tilfluktsrom. Mange elever på Brubakken skole som hadde møtt fram til vanlig skoledag, løp oppover mot Østvoll for å komme lengst

Luftvern batteriet på Ripe.

«Ammunisjonen var til å begynne med et meget stort spørsmål. Verst knep det med ammunisjon på Østlandet. Den eneste reserve vi der hadde, var lagrene på Raufoss. Det hele avhang derfor av at vi kunne få tid til å kjøre unda lagrene der. Heldigvis lot ikke tyskerne til å være oppmerksomme på hvor avhengige vi var av Raufoss. Hvis de straks hadde bombet der og konsentrert sitt angrep om Toten, ville vi vært uten ammunisjon allerede fra de første dager.»

Den 12. april ga general Ruge ordre om at ammunisjonslagrene på Raufoss skulle tømmes. Det ble opprettet nye lagringssteder i Fagernes, på to steder ved Lillehammer og fire steder i Ringebu. Biler ble rekvirert i stort antall, og utkjøringen foregikk natt og dag fram til den 18. april. Arsenalfolkene fikk god hjelp av frivillige mannskaper og av soldater som var underlagt Luftvernkommandoen på Raufoss.

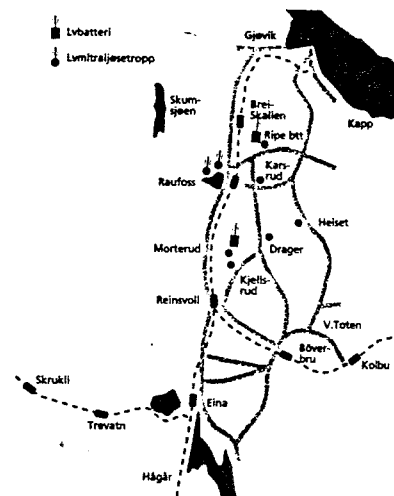
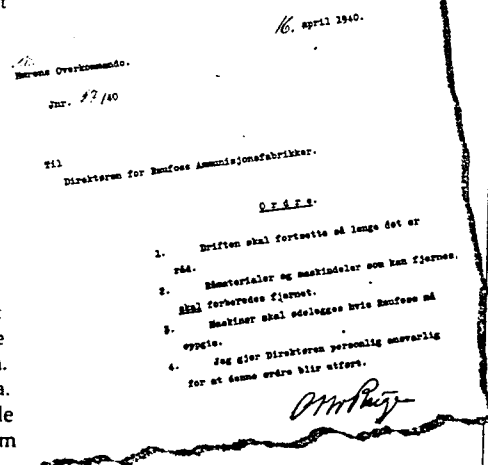
Veiene var i elendig forfatning på grunn av teleløsning, men sjåfører og mannskap for øvrig utførte en kjempejobb. I løpet av noen dager hadde de flyttet 2500 tonn ammunisjon til nye lagringsplasser. Både arbeidet i fabrikk og utkjøringen fra arsenalet foregikk under sterkt tidspress. Tyskerne presset på i Haugsbygd og ved Harestua. Den 16. april startet kampene i Totenvika. Vi kan forestille oss de nervepirrende dager og timer på Raufoss etter hvert som

meldingene om kamper noen mil borte ble kjent. Den 16. april ga general Ruge følgende ordre:

1. Driften skal fortsette så lenge det er råd.
2. Råmaterialer og maskindeler som kan fjernes, skal forberedes fjernet.
3. Maskiner skal ødelegges hvis Raufoss må oppgis.
4. Jeg gjør direktøren personlig ansvarlig for at denne ordenen blir utført.
(se også faksimile nedenfor).

Raufoss Luftvernkommando under ledelse av kaptein Erichsen fikk store tilførsler av materiell og personell fra Oslo Luftvern og Kjeller de første krigsdagene. Luftvernkommandoen disponerte på det meste 450 mann som ble pålagt en rekke særoppdrag. Man fryktet tyske raid, fly som kunne lande på små vann eller fallskjermtropper. Derfor ble det bygd ut et nett av sperringer rundt Raufoss og dessuten en egen luftvarslingskjede som kommuniserte gjennom sentralborddamene på Raufoss.

Så sent som 16. april ble det skrevet ut nye ordrer på fabrikk. Disse gjaldt presing av 10 tonn trinol til brosprenninger og revisjon av 10.000 Åsen håndgranater.

Gruppering av Raufoss luftvern.

Den 17. april ble en kaotisk dag for arbeiderne. Tidlig på dagen fikk Alf Strand på vegne av Jern og Metall overlevert følgende melding:

«Fabrikkene stoppes fordi vi har fått varsel om at vi må gjøre fabrikkene klar til rømning. Det er ingen øyeblikkelig fare. Det kan gå en, to eller flere dager før vi får nogen ny ordre, hvis saken i det hele tatt blir aktuell.

Arbeiderne oppfordres til å være rolige og besindige. Vi kan komme til å trenge hjelp, derfor må de være i fabrikkene inntil videre.

Kvinner kan gå hjem. De øvrige må avvente nærmere ordre. Flyalarm vil bli gitt som vanlig.»

Kort tid etter innløp ny ordre: «Hærens Overkommando har gitt ordre om at driften skal fortsette så lenge det er råd. I den anledning bestemmes at driften øyeblikkelig skal gjenoptas og fremmes med sikte på de presserende ammunisjonsbehov. Tillitsmennene underrettes om denne ordre.»

Situasjonen ble vurdert svært alvorlig og en ødeleggelsesplan for maskiner ble utarbeidet. Den 18. april kl. 1140 ga oberst Dahl telefonisk melding om at han hadde fått ordre om tilbaketrekning til Gjøvik. Fabrikken ledelse avventet etter dette ordre om å iverksette den planlagte ødeleggelse.

Samme dag omorganiserte imidlertid

general Ruge sine tropper. Han la en dristig slagplan. Oberst Østby som lå med vestlandsbrigaden i Fagernes-området, fikk ordre om å gjøre et støt østover fra Dokka mot Toten. Om situasjonen for øvrig beskriver generalen dette i sine memoarer.

«Forholdet var det at jeg nu visste at engelske tropper var underveis. Jeg hadde derfor et visst håp om at det nu snart kunne bli slutt på tilbaketrekningen, og at det kanskje enda skulle være mulig å ta igjen Toten og skyte forsvarer frem igjen til de gode stillinger i skogene syd for Toten. Dette håp influerte også på min bestemmelse om hva det skulle gjøres med fabrikkene på Raufoss når vi foreløpig oppgav Toten. Jeg hadde tidligere gitt ordre til at alt skulle gjøres klart til å ødelegge ammunisjonsfabrikken fullstendig, men nu forandret jeg denne ordre derhen at man bare skulle fjerne visse maskindeler, slik at det ville ta kort tid å sette fabrikk i drift igjen.»

General Ruges memoarer forklarer den merkelige ordre som fabrikkens mottok den 18. april kl. 1430 av fungerende generalfelttøy-mester, major Selmer:

«Maskineriet på Raufoss ødelegges ikke. Viktige maskindeler fjernes i tide før eventuell besettelse. Ikke sprengning. Overordnet militært og ingeniør-utdannet personell ved Raufoss Ammunisjonsfabrikker skal etter nærmere ordre fra major Selmer så snart det blir nødvendig å evakuere Raufoss melde seg Austlid Pensjonat, Gausdal.»

Samtidig fikk Luftvernkommandoen på Raufoss telefonisk ordre om at avdelingen i løpet av natten til 19. april skulle flytte til Dombås og ordne luftvern der. Ca. kl. 2100 startet kolonnen fra Landheim med over 50 biler. «Men selv det var ikke tilstrekkelig for de store lager av ammunisjon, bensin og mat som avdelingen hadde samlet», skriver kaptein Erichsen.

I løpet av ettermiddagen den 19. april forlot også fabrikkens ledelse Raufoss med kurs for Gudbrandsdalen. De øvrige arbeidere forente seg med sine familier som tidligere var evakuert. I selve Raufoss var det bare igjen en del personer som ivaretok viktige funksjoner. Natten til 20. april kom «herrefolket» med sin brutale innmarsj der

Tysk innmarsj på Raufoss.

fire Raufoss-borgere ble skutt ned. Et sørgelig bevis på at krigen også var kommet til oss.

Etter hvert som kampene forflyttet seg oppover Gudbrandsdalen og Romsdal, begynte Raufoss-folk å vende tilbake fra evakueringsplassene sine. Stridene i Sør-Norge ebbet ut i løpet av første uke i mai, og folk begynte å stille spørsmål om fabrikkens snart kom i gang igjen.

I de områder som var besatt av tyskerne, hersket det i uken etter 9. april temmelig kaotiske forhold. En rekke av de ledende menn i sentraladministrasjonen hadde forlatt Oslo 9. april sammen med Regjeringen. Det lyktes ikke Quislings regjering å vinne autoritet, så arbeidet i sentraladministrasjonen stanset opp.

Etter forhandlinger med den tyske minister oppnevnte Høyesterett den 15. april et «administrasjonsråd» for de besatte områder, og Quisling måtte tre tilbake som regjeringssjef. Proklamasjonen fra Høyesterett om oppnevnelsen av Administrasjonsrådet har følgende ordlyd:

«Da tyske stridskrefter har besatt visse deler av Norge og derved gjort det faktisk umulig for Den norske regjering å opprettholde den administrative ledelse av disse landsdeler, og da det er tvungende nødvendig at den sivile administrasjon blir i gang, har Høyesterett funnet å måtte

sørge for at det – for den tid disse landsdeler er okkupert av tyske stridskrefter – opprettes for de besatte områder et administrasjonsråd til å lede den sivile administrasjon.»

Kongen og regjeringen så med uro på opprettelsen av Administrasjonsrådet, men anerkjente det senere.

Den 7. mai 1940 oppnevnte Administrasjonsrådet RAs stålverksjef Alf Nielsen som midlertidig direktør ved Ammunisjonsfabrikken. «I alle saker angående fabrikkens drift m.v. bes De henvende Dem til handelsdepartementet, dog således at De foreløpig henvender Dem til meg personlig», skrev medlem av Administrasjonsrådet, direktør J. Bache-Wiig i brev av 9. mai.

I et notat til Riksrevisjonen den 5. juni 1940 oppsummerer fabrikkens ledelse situasjonen slik:

«Siden 23. mai d.å. har fabrikkene vært under tysk ledelse og blir alt ved fabrikkene foretatt etter dennes bestemmelser. Direktør, oberstl. Kolbj. Jenssen er således av den tyske ledelse innsatt igjen som direktør ved siden av fungerende direktør, ing. Alf Nielsen, og samtlige faste funksjonærer arbeider igjen på full tid. For tiden føres forhandlinger med fabrikkens direktører og arbeidernes tillitsmenn og den tyske ledelse om en økning av arbeidsstyrken til 650 mann. Meningen er at der skal opparbeides på lager de mest kurante artikler for sivil produksjonen og samtidig effektivere de ordres som muligens

Tyskerne inntar Storgata.

måtte innløpe. Det konfereres forøvrig også om plasseringer av tyske bestillinger ved fabrikkene (ikke ammunisjon).»

Allerede i midten av mai var 204 arbeidere inntatt hvorav 152 var engasjert i opprydningsarbeider og graving av tilfluktsrom, mens de øvrige 52 var satt i arbeid på torvmyrene. Situasjonen var problematisk. Hva

2nr. 4907/40. I.
2/21.

Det Kongelige
Departement for Handel, Sjøfart, Industri,
Kjøpverk og Tilsær.

Raufoss Ammunisjonsfabrikker.

Driften av Raufoss Ammunisjonsfabrikker.

Under 5. de. har fabrikkene mottatt å ha mottatt følgende
bestillinger fra Die Deutsche Wehrmacht:

15.000.000 - Gewehr Patr. f. ang. Gewehr.
240.000 - Patr. Patr. 11,75 mm f. Colt Patr.
209.000 - Patr. f. ang. Panzerbüchse 14,5 mm (nach Muster).
19.400 - Leuchtpatr. f. 40 mm 12vsk/60 M.37.
50.000 - Schuss 7,5 mm Brs. Gran. M/21 f. 7,5 mm P.K.01
(18.10/21 M.) nach Belg. 100 M.1.
4.000 - Schuss 7,5 mm Brs. Gran. M/21 f. 7,5 mm P.K.01
Berghaus. 59 nach Belg. 100 M.1.
4.200 - Schuss 10,5 mm Gran. M/1925 (mit 18.10/21 M.1) f. 7,5 mm P.K.04 (Cookville - M.) nach Belg. 204 M.1.
Departementet har lotet å bemerke herstill.
Oslo, den 10. september 1940.
På Administrasjonsrådets vegne:
J. Bache-Wiig (sign.)

Harry Bache (sign.)

slags arbeidsoppgaver skulle RA gå inn i under tysk ledelse?

Den 21. august 1940 ga Hauptmann Hahn, som var beordret som leder av Feldzeugstab nord, Abteilung Raufoss, klar beskjed. I Betriebes-Anordnung ga han direktiv om at alle maskindeler og utstyr snarest måtte på plass, og at ammunisjonsfabrikken skulle settes i stand for produksjon på samme måte som før flukten i april. Forsøk på sabotasje ville bli gjenstand for krigsrettslig forfølgning.

Den 24. august bestilte Haputmann Hahn på tyske myndigheters vegne betydelige ammunisjonsmengder ved RA.

Mer oppsiktsvekkende var imidlertid den første offisielle bestilling fra Deutsche Wehrmacht. Den var undertegnet av Administrasjonsrådet som på det tidspunkt altså representerte lovlige norske myndigheter (se faksimile).

Undersøkelseskommissjonen av 1945 konkluderte med at Administrasjonsrådet ikke hadde grepet inn i det suverene Norges utenriks- og forsvarspolitik.

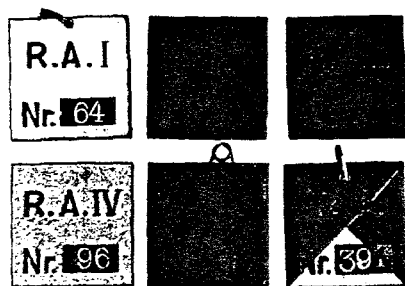
På samme tid som Hauptmann Hahn ga sine direktiver, fikk fabrikkens instruksjoner fra Administrasjonsrådet gjennom Det Kongelige Departement for Handel, Sjøfart og Industri.

Fra tysk side ble det foretatt en kontroll av fabrikkens ved major Büthner fra Feldzugstab Nord på Lillehammer den 21. september 1940. Det er naturlig å tenke seg at rapporten avspeilte fabrikkens muligheter for produksjon av ammunisjon. Men rapporten er kjemisk fri for krigstenkning.

Major Büthner påpeker derimot at sykler står overalt uten beskyttelse mot regn. Vegnettet i fabrikkens er i en skandaløs tilstand med store hull og ujevnheter. Maskinene er ikke utstyrt med skikkelig beskyttelsesanordning og ganger og trapper er så slitte og ujevne at ulykker lett kan inntreffe. Rot og elendighet både utvendig og innvendig, sier major Büthner. Verst er den manglende interesse for skjønne omgivelser i fabrikkområdet. Her må en eller helst to gartnere an-

Oberst Jørrre Selmer
Generalfelttøy-
rester 16/10 1945
30/5 1955.

Adgangstegn metall, brukt ved fabrikk under 2. verdenskrig. Ordningen opptrådte 1. august 1945.

settes snarest for å starte arbeidet etter Richtlinien für Schönheit der Arbeit.

Samspeilet mellom Reichskommissar i Norge, Josef Terboven og Administrasjonsrådet ble brutt den 25. september 1940. Fra nå av ble det lagt opp til en annen linje fra tysk side. Fabrikken ble strammere styrt. En større vaktstyrke ble opprettet, og streng kontroll av de ansatte innført fra høsten 1940.

Det var en rolig tid på Raufoss fram til høsten 1941. De tyske ledere og kontrollører ved fabrikk var sympatiske karer som ikke opptrådte provoserende. Dessuten var direktør Kolbjørn Jenssen innsatt av tyskerne som fabrikkens leder, og flere av avdelingslederne fungerte fortsatt i sine stillinger.

Fra høsten 1941 ble det et hardere klima. Unntakstilstanden i Oslo den 10. september som resulterte i dødsdommene over Viggo Hansteen og Rolf Wickstrøm, skapte skrekk og avsky i fagebevegelsen i hele landet. Motstandskampen i Norge kom inn i mer organiserte former med forgreninger også til Raufoss.

Den 22. september 1941 ble direktør Kolbjørn Jenssen etter søknad entlediget fra sin stilling på Raufoss. Handelsdepartementet beordret eldste avdelingssjef, kaptein John Seberg, som ny direktør. Seberg var anerkjent som en særdeles dyktig fagmann ved fabrikk, men han var medlem av NS.

Den 26. oktober kom det til en konfrontasjon mellom direktør Seberg og stålverksjefen, ingeniør Alf Nielsen. Ingeniør Nielsen nektet å godta at stålverket skulle ta på

Regler for bruk av adgangstegn til fabrikkene.

1. Hver avdeling har sitt særlige merke med hensyn til farge og påskrift: RA I hvitt, RA II blått, RA III rødt, RA IV gult og RA V grønt. Innen hver avdeling er merkene nummerert fra 1 og oppover.
2. For adgang til samtlige avdelinger has et spesielt merke med 4 farger (hvitt, blått, rødt og grønt).
3. Adgang til fabrikkområdet og avdelingene gis kun personer som bærer det påbudte merke. Således gir f.eks. et blått merke kun adgang til avd. II's verksteder. Avdelingene skal vise bort fra sine verksteder alle som ikke bærer foreskrevet merke.
4. Enhver som måtte tilståes adgang til fabrikkområdet får utlevert sitt spesielle, nummerte merke hvorfor han kvitterer. Merkets art og nummer påføres legitimasjonskortet (f. eks. avd. II Nr. 87). Vedkommende er ansvarlig for sitt merke som ikke må lånes til andre. Hvis merke mistes, må vedkommende melde dette straks til direktøren. Som erstatning for bortkommet merke blir trukket kr. 10.- i vedkommendes lønn.
5. For adgang til de forskjellige avdelingers driftskontorer forlanges ikke spesielle merker.
6. Vakt i uniform bærer ikke merke.
7. Etter innførselen av merker som adgangstegn til fabrikkområdet og avdelingene vises legitimasjonskort kun når det blir forlangt.

Raufoss Ammunisjonsfabrikker
14./8. 1941

Kolbjørn Jenssen (sign).

seg ordre til Deutsche Wehrmacht. Dagen etter ble ingeniør Nielsen arrestert på grunn av ordrenekt. Han ble dømt den 29. april 1942 – til 15 års tukthus og inndragning av formue for overtredelse av forordning av 17. september 1941 om trygging av nærings- og arbeidslivet.

De fleste avdelingsledere sa i tur og orden opp sine stillinger og reiste fra stedet, unntatt de som var medlemmer av NS. Fabrikken gikk inn i en lederkrise som skapte hodebry for direktør Seberg.

I et brev til Minister Blehr den 20. februar 1942 gir Seberg uttrykk for stillingen på denne måten:

- «1. Av 8 ingeniørstillinger i fabrikkene er idag 5 ledige. Hvad dette betyr for en livsviktig bedrift med det dobbelte av normal arbeidsmengde, er ganske sikkert klart selv for en ikke-bedriftsmann.
2. Samtlige stillinger er forlengst avertet, men tilgangen på søknader er forsvinnende, og mesteparten er fra ikke kvalifiserte folk.
3. Skal jeg fortsette å arbeide med bare 3 ingeniører istedenfor 8 når det foreliggende arbeide vilde passe for 16, da er det et spørsmål om hvorlenge man klarer å holde det hele igang.
4. Jeg foretrekker NS-folk når disse i kvalifikasjoner står på høyde med andre ansøker, men som regel er ingen av søkerne NS-folk.

Heil og Sæl.»

Tre sivilingeniører ble imidlertid ansatt etter hvert. Alle tre spilte et høyt spill i tysk tjeneste, som betrodde medarbeidere i motstandsbevegelsen. De kom etter hvert i Gestapos søkelys og måtte ta seg over grensen. Thor Hjulstad flyktet til Sverige 23. august 1943, Leif Hasner 3. oktober 1943 og Erling Harang 28. desember 1943.

I et konfidensielt brev til fabrikk i februar 1944 gjør Der Beauftragte direktøren oppmerksom på at det tyske sikkerhetspolitik har kjennskap til at Erling Harang er i Sverige.

Den 16. august 1943 ga Hitler ordre om at alle norske offiserer skulle arresteres og sendes i krigsfangenskap til Tyskland. På Raufoss ble seks funksjonærer ved fabrikk arrestert. I et brev av 17. august 1943 ber direktør Seberg om at Der Beauftragte ved fabrikk medvirker til at personer ansatt ved RA helt eller delvis slipper fangenskap. Etter åtte dager blir Johan Wenzel Habel, Hans Løken og Kåre Engstrøm frigitt og vendte tilbake til sitt arbeid på Raufoss.

Hieronimus Heyerdal, Anton Ågård og Hans Nøkleby ble sendt til Tyskland.

De ca. 1200 arbeidere på Raufoss satt i ei vanskelig klemme under krigen. De fleste var knyttet til Raufoss der de hadde både

hjem og familie. Handlingsfriheten var begrenset, og arbeidsforholdet etter hvert regulert ved lov.

Parolen blant arbeiderne på Raufoss, som så mange andre steder, var å sabotere mest mulig. Arbeidstempoet skulle ned, og unnaluring ble en sport. En ting var å tvinges til å gjøre arbeid for tyskerne – en annen sak var hvordan en utførte arbeidet. Noen gikk enda lengre og utførte direkte illegale handlinger.

I ettertid er det ingen grunn til å overvurdere motstanden på Raufoss under krigen. Det foregikk tross alt en betydelig produksjon for Deutsche Wehrmacht. På den annen side er det heller ingen grunn til å undervurdere det motstandsarbeid som enkeltpersoner utførte med livet som innsats.

I 1941 ble det organisert en MILORG-gruppe på Raufoss med Trygve Gravadahl som leder. B-org på Vestoppland ble opprettet i 1942 med Hans P. Haugli som koordinerende leder. På RA hadde Oskar Sivesind ansvaret, inntil både han og Haugli måtte flykte til Sverige i desember 1943. Helge Sunde overtok da både Hauglis og Sivesinds oppgaver i B-org fram til frigjøringen.

Alf Nielsen, stålverksjef.

Forbudsregler mot sabotasje.

1. Enhver sabotasjehandling eller forsøk herpå skal du søke å hindre eller begrense med alle til rådighet stående midler.
2. Husk at enhver lykkelig sabotasjeakt vil skape arbeidsløshet for en større eller mindre del av dine arbeidskamerater og kanskje også for deg selv.
3. Får du kjennskap til at en sabotasjehandling forberedes eller er i betrykte så meld dette straks pr. telefon til direktøren telefon 00 eller 89
bedriftsvernlederen " 25 " 30
vaktstasjonen " 11.
4. Hvis ikke telefon kan benyttes, løp da selv til en av ovennevnte med melding, eller send en annen.
5. Er en sabotasjehandling allerede under utførelse, skal du om mulig forsøke å hindre denne med innsats av alle midler, samtidig som melding sendes som under punkt 3 bestemt.
6. Ved eventuelle sabotasjehandling på en annen arbeidsplass enn din egen, skal du bli på din arbeidsplass, da du ved å forlate denne løper risiko for å bli stått for virkningen av straffelovgivning som vil bli satt i gang av vaktten og den tyske krigsmakt.

Mange på Raufoss kom etterhvert i Gestapos søkelys og måtte gå i dekning eller tåle brutale overgrep i norske fengsler og tyske konsentrasjonsleirer. Noen flyktet til Sverige like før gestapistene dukket opp, og flere reiste til Sverige og England for å melde seg til aktiv tjeneste der.

Produksjonen på Raufoss var under krigen vesentlig konsentrert om 6,5 mm, 7,92 mm, Behelfsmine M/42, Holzmine M/43, håndgranat M/42 og M/43 og en rekke typer kanonammunisjon med tilhørende brannrør. Kruttverket og tennhettefabrikasjonen gikk for fullt.

En kan registrere en del interessante ting i produksjonssammenheng. Framstilling av miner og håndgranater kan være et eksempel i denne sammenheng. Produksjonen av disse typer startet sommeren 1942. Den 12. desember 1943 var det en konferanse på Raufoss mellom Kriegsverwaltungsinspekteur Nischan og direktør Seberg, der det ble enighet om å øke produksjonen av miner og håndgranater. Inspekteur Nischan opplyste at han disponerte en stor mengde ferdige

maskiner som Raufoss kunne sikre seg til formålet.

For direktør Seberg åpnet det seg en glimrende anledning til å skaffe fabrikken en del maskiner som han i lengre tid hadde forsøkt å anskaffe. Han disponerte 554 000,- kroner på Maskinfondet og ba Departementet om tillatelse til å anskaffe 16 maskiner. I sitt svarskriv av 9. mars 1943 bemerker Departementet:

«Da det synes som maskinene kun skal tjene til en øket produksjon av ammunisjon for de tyske myndigheter, skulle det synes rimelig at maskinene blir stilt gratis til rådighet herfor, eller at de blir utlånt i øyemedet.

I det det vises hertil skal Departementet anmode om at det blir tatt opp forhandlinger med de tyske myndigheter herom».

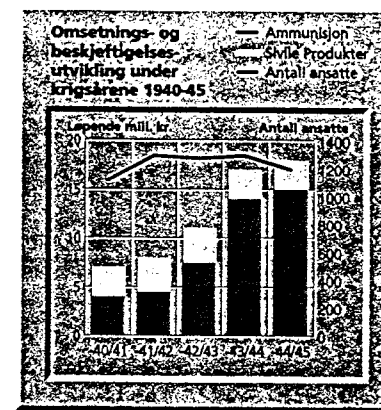
Direktør Seberg presset på, men 20. mars skriver Departementet på ny at riktignok har direktøren redegjort for maskinanskaffelsene, men han har ikke nevnt noe om hva de koster samt betalingsbetingelser. Departementet kan ikke approbere anskaffelse uten at dette foreligger.

Nå begynner Seberg å miste tålmodigheten. Den 24. mars skriver han blant annet slik til Departementet:

«Det synes å fremgå at det fremdels ikke er lyktes å klarlegge for Departementet hensikten med formålet med anskaffelse av nevnte maskiner».

Han forsøker å argumentere med at dette også er maskiner som ved krigens slutt vil egne seg godt for sivil produksjon. I en lengre utredning peker han på den pinlige situasjon han kommer i overfor Inspekteur Nischan og Beauftragte ved fabrikken hvis Departementet ikke gir ham lov til å kjøpe maskinene. Han ber nærmest på sine knær. Om sider gir Departementet et positivt svar, men unnlater ikke å pke på at en større anskaffelse av maskiner for en utvidelse av fabrikkens produksjon må sees under ett, og som følge derav forelegges Departementet til approbasjon.

Alle brev fra departementet var skrevet av sekretær Harry Røed, som for øvrig var

svigersønn til tidligere omtalte direktør Anders Lunder. Det er vanskelig å forstå at personer i departementet våget å drive en slik uthalingstaktikk og nærmest sabotasje mot tyske myndigheter i 1943. Samtidig er det interessant å registrere de manglende maktkanaler som forelå på Raufoss, Der Beauftragte til tross.

Under krigen var RA administrativt underlagt Handelsdepartementet i perioden oktober 1940 til april 1943, og Næringsdepartementet fram til mai 1945.

Ved krigsutbruddet i 1940 var det planlagt, og delvis igangsatt flere store byggearbeider ved fabrikken. Dette omfattet:

1. Nytt Brannrørverksted med kommandoplass og førstehjelpstasjon
2. Nytt Kanonhylseverksted.
3. Tilfluktsrom i fjellet under fabrikken for hele arbeidsstyrken.
4. Hovedvakt med brannstasjon.

Ingeniørfirmaet F. Selmer hadde kontrakten på alle byggearbeider. Brannrørverkstedet ble tatt i bruk i 1943. Tilfluktsrommet sto også ferdig dette året, mens Kanonhylseverkstedet ble ferdig i 1945.

I 1944 forlangte tyskerne at det måtte settes opp 20 mindre ammunisjonshus for å få bedre spredning på de store lagre

av sprengstoff som befant seg på Raufoss.

Livet på Raufoss bar preg av krig og mangel på mat og klær, men humøret var på topp. Det var uvant å ha en militæravdeling fast på stedet. Når tyskerne marsjerte i gatene, sang de sine militære sanger av full hals; «Wir will fahren, gegen England». Det sosiale liv fungerte ikke som vanlig, dels fordi organisasjoner ble boikottet hvis de var NS-infisert, og dels fordi så mange aktiviteter var forbudt eller måtte godkjennes av Ortskommandanten.

Men inntil kapellan, senere biskop, Per Juvkam ble avsatt og arrestert, var det stor tilstrømning til kirken. Juvkam kom bestandig inn på konge og fedreland i sine taler. Han var en uredd person som nøt stor respekt, og som deltok aktivt i motstands-kampen.

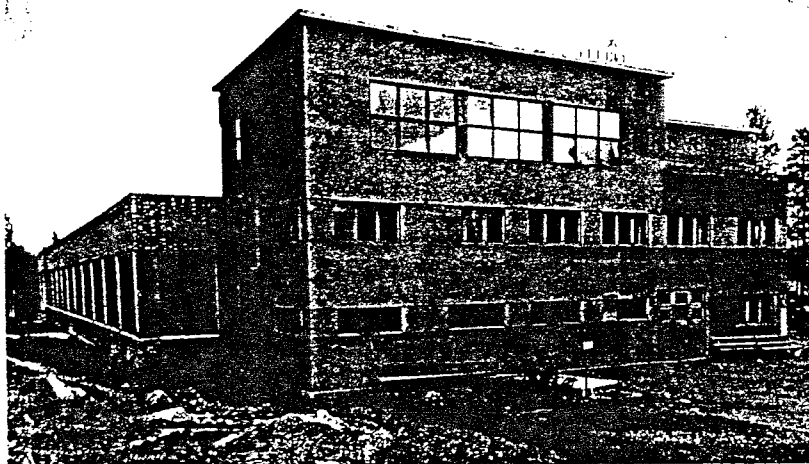
På grunn av idrettsstreiken satte direktør Seberg det tidligere styret i Raufoss Turn- og Idrettsforening ut av funksjon i 1944, og fabrikken overtok idrettsplassen med klubbhus for 11.300 kroner. «Fabrikken har på sitt program å organisere bedriftsidrettslag», uttalte Seberg. «Skihopping er en idrettsgren som etter fabrikkens oppfatning ikke godt lar seg tilpasse bedriftsidretten, og en har derfor ingen interesse av skibakken.»

Fabrikken søkte å skaffe de ansatte spesielle mattilskudd under krigen. Proviantmagasinet ble innredet til en gedigen matbu. Her var det faste kvoter å få kjøpt til visse tider, av spekesild, tørrfisk og andre mindre attraktive fiskeslag. Tran av torskelever ble kjøpt inn og fordelt etter familiens størrelse. Flaske og kork måtte leveres inn på forhånd.

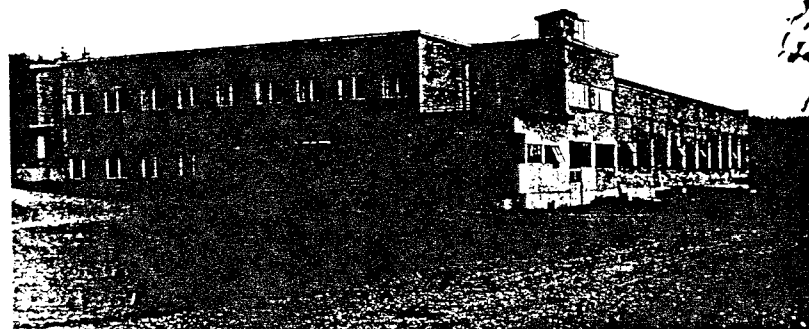
Ekstra melkerasjon, en halv liter helmelk, ble daglig tildelt såkalte helsetruede arbeidere. Dette var kruttverksarbeidere, sprengstoffarbeidere og sveisere. Fra 1943 etablerte fabrikken et suppekjøkken der alle arbeidere for 0,35 kroner daglig fikk sin tilmålte suppekopp i matpausen.

Tobakksplanter av type Havana kunne bestilles på proviantmagasinet. Folk som ikke kunne komme seg på jobb på grunn av

Det nye Brannrør-
vekstedet.

Det nye Kanon-
hylseverkstedet.

manglende arbeidsklær, ble henvist til magasinet for å få kjøpt papirklær. Fabrikken søkte om ekstra tilskudd av sykkelgummi for alle som bodde mer enn 12 km fra fabrikken.

I sannhet en underlig tid som satte sine spor, men som på en spesiell måte sveiset folk sammen bak mørke blendingsgardiner.

Det er det
reneste under at
Raufoss helt
unnådd å bli
bombet under
krigen.

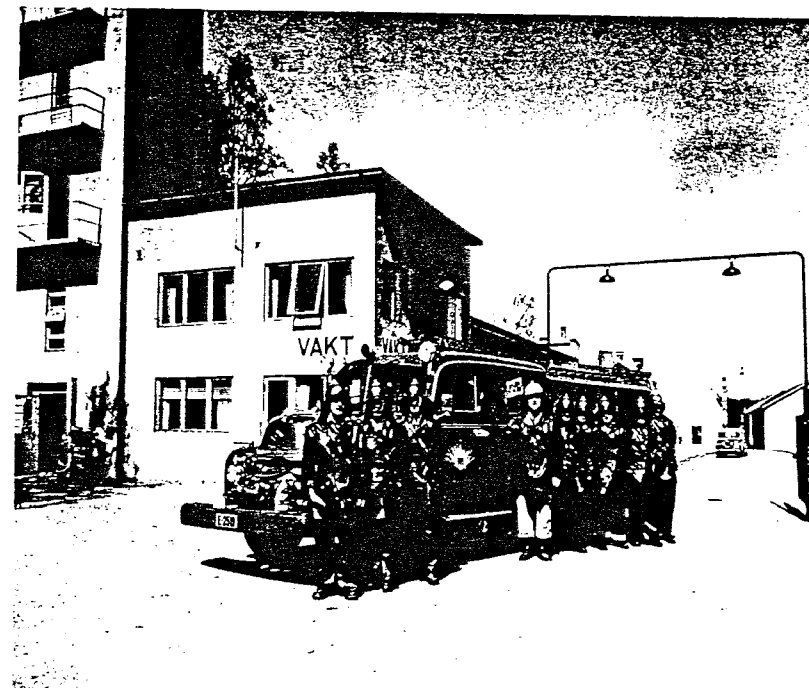
At Raufoss ble spart for bombeangrep i løpet av de fem årene som krigen varte, må betegnes som et under. Med de store mengder ammunisjon og sprengstoff som var lagret her i april dagene 1940 og senere under

krigen, ville et angrep utvilsomt betydd en katastrofe for stedet.

Men det manglet ikke på nervepirrende opplevelser for de som var involvert i illegalt arbeid. Fra høsten 1943 fikk «Oslogjengen» ordre om å se nærmere på Raufoss og Kongsberg, med sikte på å sette bedriftene ut av spill. Birger Rasmussen skulle ta seg av Raufoss, og Gunnar Sønsteby, «nummer 24», skulle forberede sabotasje mot Kongsberg.

B-org på Raufoss ble koblet inn via sin leder Helge Sunde. Undersøkelser viste at en direkte aksjon mot Raufoss ville kreve

Den nye
Hovedvakt med
Brannstasjon.
Brannbilen ble
kjøpt inn først
i 1951.

større styrker enn det Oslogjengen disponerte, på grunn av den store tyske vaktstyrken ved fabrikken. En valgte derfor å sprengne transformatoren ved Minnesund for å stanse strømtilførselen til Raufoss. Aksjonen ble gjennomført den 16. september 1944. Sprengningen resulterte bare i en

ukers driftsstans. Den gamle kraftledningen fra Lillehammer som var bygd under 1. verdenskrig, var fortsatt intakt. Operasjonen mot Raufoss ble derfor ikke så vellykket som forutsatt, men aksjonen viste at norske sabotører hadde vilje og evne til å slå til mot viktige anlegg.

Raufoss i fest

Frigjøringsdagene i mai 1945 ble feiret i enorm jubel og glede. Stemningen var ubeskrivelig da Raufoss hemmelige armé marsjerte inn til Brubakken skole den 9. mai kl. 1500. Først kom B-org under ledelse av Helge Sunde. Mannskapene var sivilt antrukket uten våpen, med armbind som kjennetegn. Bare fem minutter seinere kom den største overraskelsen. 100 Milorg-karere, utstyrt med våpen som engelske fly tidligere hadde sluppet ned i fallskjerm inne på åsen. På hodet blinket stålhjelmer som tidligere var produsert ved fabrikken.

Nå marsjerte de taktfast inn mot skolen under kommando av sin gruppesjef, Trygve Gravdahl. For de fleste på Raufoss kom innmarsjen av de illegale avdelinger som lyn fra klar himmel. Men hvordan ville tyskerne reagere?

Tyske soldater på Kjempehaugen og Langbrakka passerte sentrum med maskinpistolene klare. Over telefon ble det oppfanget foruroligende meldinger fra den tyske overkommando på Lillehammer. De illegale styrker måtte rømme Brubakken i noen timer før situasjonen ble avklart og fredsfeiringen endelig kunne ta til for fullt.

Den 13. mai kl. 21 var det et stort folkemøte på Torvet. Trygve Gravdahl og Helge Sunde talte til en begeistret folkemengde. Fra Sundes tale tar vi med følgende utdrag:

«Arbeidere og funksjonærer. Som leder for bedriftsorganisasjonen vil jeg ønske dere alle hjertelig tillykke med seiren. I fem år har vi levd som ufrie menn og har måttet finde oss i mye av det som tyskere og nazistene bestemte, og det såret

vårt fedrelandssinn av vi skulde produsere ammunisjon for fienden. Nu er det ingen fare å si det høyt, vi prøvde å sabotere dette arbeidet så mye som mulig.

Onsdag ettermiddag kunde B-org ved hjelp av heimestyrkene marsjere inn på skoleplassen, og det var da første gang mange av oss så hverandre, enda vi har arbeidet 2-3 år sammen.

Men vårt mål var ikke skoleplassen; det var bedriften hvorav hele vår eksistens avhenger, som var målet.

Det vil her føre for langt å prøve å fortelle om det som har foregått i disse dage, men jeg skal få meddele at jeg idag kl. 3, sammen med B-orgs vakt og politigruppe høytidelig overtok vakt-holdet av fabrikken, idet tyskerne trakk sig tilbake under overvær av Oberløytnant Krieger og Hauptmann Krössel.

Det har været mange festlige stunder disse dage, ja det har været nesten bare fest, og vi har hatt råd til å feste for friheten. Alle vi som er lønsmottagere, kan nok ikke bare leve av fest, men vi må tilbake til arbeidet, og til ordinær arbeidstid imorgen vil arbeidet bli gjenopptatt i fabrikken.»

Fra 14. mai 1945 var fabrikken igjen i drift. Oberstløytnant Kolbjørn Jenssen ble gjeninnsatt i stillingen som direktør for Raufoss Ammunisjonsfabrikker. B-org-ledelsen deltok aktivt i arbeidet med å få fabrikken i normalt gjenge igjen. I løpet av få måneder etablerte RAs ledelse og de ansattes organisasjoner et nært samarbeid for å stake ut en ny kurs for fabrikken. Dette ble en svært vanskelig oppgave. Maskiner og anlegg var nedslitt etter krigsårene. Mangelen på ledere med teknisk kompetanse var enorm. Samlingsregjeringen trengte tid til å tenke gjennom og planlegge den videre drift av de militære bedrifter.

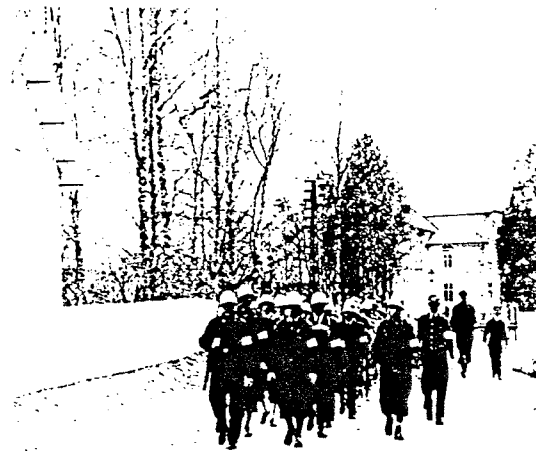
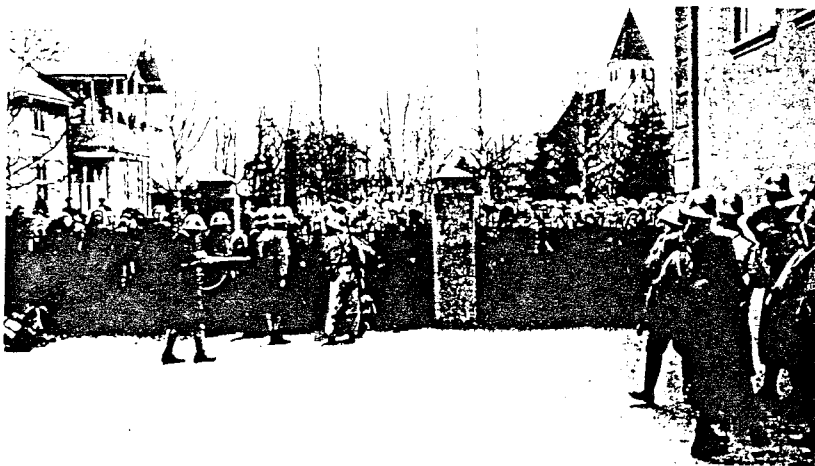
Milorg samles
for avmarsj til
Raufoss.
Trygve Grævdahl
i forgrunnen.

På marsj ned
Nysethjordet.

Brubakken
skole inntatt.
Folket jubler.

Oslo, 11. mai 1945.

Henstilling fra B.org. til bedriftene

Spørsmålet om betaling for B.org.s folk vil antagelig bli løst seinere i forbindelse med betalingen for alle som har deltatt i mobiliseringen.

Det er ønskelig at hver bedrift frivillig inntil videre betaler alle B.org.s folk på bedriftene tilfere lønn inklusive akkordfortjeneste for den tid de er i B.org.s tjeneste på bedriften. Når denne tjeneste finner sted utenfor ordinær arbeidstid, betales i tillegg hertil vanlig overtidstillegg.

Denne henstilling er på forhånd forelagt Arbeidsgiverforeningen og Landsorganisasjonen som har gitt den sin tilslutning. Riksmeglingsmannen, Claussen, har intet å innvende mot forslaget.

B.org.

Helge Sunde overtar fabrikken.

B.org under ledelse
av Helge Sunde
på marsj for å overta fabrikken
av tyskerne.

Men ikke alle
opplevde festen.
Kong Haakon den Tende
hedrer de falne.